

I

Die dag gebeurde er iets merkwaardigs.

's Ochtends liep ik de vier trappen op naar mijn kantoor, waar ik aan een artikel wilde beginnen, dus ik nam de eerste trap, sloeg de bocht naar de tweede in – en daar merkte ik ineens dat iets me ontschoot.

Namelijk waarover dat artikel moest gaan.

Dat is toch idioot, dacht ik, wat mankeer ik? Een beroerte, acute dementie, of... dinges... alzheimer? Ik mompelde mijn naam tot mezelf, mijn geboortedatum, het lievelingseten van mijn vader, de kilometerstand van mijn auto, de competitie­stand van mijn voetbalclub. Allemaal nog aanwezig.

Alleen...

Nee.

Een paar weken daarvoor had een oude vriend en collega mij gebeld, op zeer amicale toon, waarin ik direct het vriendelijke en vragende herkende, het goed voorbereide

en geanimeerde, verder het zenuwachtige, maar ook subtiel aandringende en daarom moeilijk weigerbare van de vraag die hij zo zou stellen, naar een wat langere, door mij te vervaardigen tekst: of ik die dus zou kunnen schrijven.

Waarschijnlijk had ik weer geen tijd, zei mijn vriend, die voor een heel goed tijdschrift werkt. Waarschijnlijk zou ik het niet doen. Hij kende me al heel lang en goed genoeg om te weten wat zich op dat moment in mijn binnenste afspeelde: de angst om me extra, nauwelijks af te krijgen werk op de hals te halen; de vrees dat ik niet tegen het thema was opgewassen; mijn onvermogen om *nee* te zeggen. Waar hij, eerlijk gezegd, natuurlijk een beetje op rekende, als redacteur. Maar niet als vriend.

Hoe dan ook wilde hij het thema toch even toelichten.

Dat deed hij.

En ik zei toe, snel en vanuit een plotseling gevoel, namelijk het gevoel dat dit thema meer met mij te maken had dan me op dat moment duidelijk was. En dat ik me daar absoluut in moest verdiepen.

Het was een begrip, dacht ik, terwijl ik verder de trap op liep, een bepaald woord. Maar op de plek waar dit woord zich in mijn bewustzijn zou moeten bevinden, was gewoonweg een gat. En hoe langer en moeizamer ik dit gat probeerde te vullen, hoe meer moeite en energie ik erin kieverde, des te groter het werd. Het nam de omvang van een krater aan, en in mijn binnenste greep de angst om zich heen dat niet alleen dit woord in die krater was verdwenen, maar dat stukje bij beetje mijn hele leven deze afgrond in zou kunnen glijden.

Ik nam de derde en ook de vierde trap, opende de deur van mijn kantoor, nam plaats achter mijn bureau en sloeg mijn grote notitieboek open, waarin ik de afgelopen dagen mijn gedachten had opgeschreven over het thema dat me niet meer te binnen schoot.

Daar lachte mijn begrip me tegemoet. Het woord. En wat was het mooi!

Vrolijkheid.

Ik dacht na over wat ik mankeerde. Ik had twee moeizame jaren achter de rug, ziekten en tegenslagen binnen de familie, twee dierbaren waren overleden, een familielid was bij een ongeval zwaargewond geraakt. De pandemie en alle problemen die daarmee verbonden waren. Binnen een kort tijdsbestek had ik twee boeken en elke week een column geschreven, negen maanden achtereen gewerkt, zonder vakantie en vrije weekenden. Daarna weer veel onderweg geweest. Me zorgen gemaakt.

Mijn hoofd gonsde.

En nu was er dit essay, waarvan het thema alleen oppervlakkig beschouwd licht en luchtig aandeed, maar in werkelijkheid een hoofdthema van mijn leven en mijn werk bedroeg, waarvoor ik een boel filosofische werken moest lezen – en...

Je brein raakt geblokkeerd van de stress, dacht ik. Van de angst.

Je moet het niet zo groot maken, dacht ik verder, relatiever het een beetje. Het is maar een artikel, en als het niet je beste stuk wordt is het ook goed. Het leven bestaat niet uit de beste stukken.

Ik sloot mijn kantoor af en maakte een wandeling over de Alte Südfriedhof. Ik keek naar de met klimop begroeide, zelden goedverzorgde, soms sterk verweerde, deels zwaar beschadigde grafstenen van al die professoren en kunstschilders, weduwen van brouwerijbezitters en dochters van handelaren in koloniale waar, uitvinders van de stenografie en mijnbouwspecialisten, allemaal mensen die in de negentiende eeuw hadden geleefd, toen dit de centrale begraafplaats van mijn stad was.

Het deed me plezier dat er ooit een Beierse regiment-commandeur van de infanterie was die daadwerkelijk Angstwurm heette, Theodor Ritter von Angstwurm.

Ik ging op een bankje zitten en zei bij mezelf dat het allemaal niet zo belangrijk was, niet zo belangrijk, niet zo belangrijk. Vooral de tekst die ik moest schrijven, zei ik bij mezelf, was niet zo belangrijk.

Ik zou blijmoedig aan het hoofd gaan staan van de woorden en gedachten die ik tot mijn beschikking had, dacht ik verder, en ze het slagveld op leiden zoals ooit Angstwurm zijn soldaten het gevecht in leidde...

Nee, nee, juist niet!

Ik zou gewoon schrijven.

Dus liep ik terug naar mijn kantoor en ging aan het werk. Ineens ging het weer. Ik schreef het artikel. Toen het af was, werkte ik door en door, want zoals gezegd leek het thema me belangrijk voor heel mijn eigen leven, misschien zelfs voor het leven van veel anderen en ook voor de tijd die we hier momenteel allemaal samen doorbrengen.

Als ik het woord *vrolijk* hoor, denk ik altijd als eerste hoe graag ik een vrolijk mens zou zijn, iemand die kalm, ontspannen en licht door de dag zwiert. Ik denk aan de afgunst die ik ervaar als ik mensen tegenkom die zich zo door het leven bewegen.

Maar in tweede instantie komt er altijd een tv-programma bij me op dat in mijn kinderjaren ongemeen populair was. Het heette *Was bin ich? Ein heiteres Beruferaten*.

Het ging om een quiz. Een team van vier deelnemers kreeg achtereenvolgens drie mensen te zien van wie het de beroepen moest zien te achterhalen. Deze gasten werden begroet door Robert Lembke, de presentator. Ze schreven elk hun naam op een bordje, kruisten aan of ze zelfstandig of in loondienst waren en gingen zitten. Lembke sloeg op een gong, waarop het beroep van elk van deze bezoekers kort (en alleen zichtbaar voor het tv-publiek) in beeld kwam. Dat varieerde van kapper of huisvrouw tot een wonderlijke functie die, als ik het me goed herinner, *bananensnuffelaar* heette: een man die aan de geur van bananen hun mate van rijpheid kon en ook móest vaststellen, want van zijn kennis waren grote bananenleveringen afhankelijk. Daarop maakte de gast een gebaar dat voor dat beroep kenmerkend was, maar niet te veel weggaf.

Hoe vaak heb ik me niet afgevraagd wat het kenmerkende gebaar voor mijn beroep zou kunnen zijn! Ik ben tot de slotsom gekomen dat het die hoopvolle *move* moet zijn waarbij ik mijn handen achter mijn hoofd in elkaar laat grijpen en vervolgens naar het plafond staar.

Waar zich af en toe, als door een wonder, gedachten openbaren.

Maar vaak ook niet.

Lembke vroeg zijn gasten: *Welk varkentje had u willen hebben?* Daarop kozen ze een van de beschikbare spaarvarkens uit. En dan begon de vragenronde, meestal met formuleringen als: ‘Houdt u zich bezig met het produceren of distribueren van een product?’ ‘Zou ik ook bij u langs kunnen komen?’ ‘Zou u deze dienst aan mij kunnen leveren?’

Luidde het antwoord *ja*, dan mocht de vragensteller doorvragen; bij een *nee* ging dit recht op de volgende over. Daarbij wierp Lembke met veel gekletter vijf mark in het spaarvarken en draaide hij een bordje om waarop het aantal keer ‘nee’ stond aangegeven. Na tien keer ‘nee’ was het afgelopen – of al eerder, als het beroep geraden was. Dat allemaal in grote rust en zonder dat gekunstelde drama.

Zo ging dat. Aan het eind deden de radende deelnemers een blinddoek om en verscheen er een beroemd persoon. Nu moesten ze zijn naam zien te raden. Hij mocht geen woord spreken, want sommigen zouden hem alleen al aan zijn stem herkennen. Hij knikte dus alleen maar naar de presentator. Of hij schudde juist zijn hoofd.

In de hoogtijdagen lag de kijkdichtheid tegen de 75 procent.

Het was vrolijk. Daar kom ik op terug. Het is immers deze term waar het me om te doen is en die me zo interesseert.

Ik zou een vrolijk mens willen zijn. Soms lukt dat. Vaak ook niet. Er zijn dagen waarop de dingen me gemakkelijk

afgaan en het leven iets gewichtloos heeft. Er zijn ook andere dagen. Hun aantal is beslist groter. En zijn het er de afgelopen jaren niet meer geworden?

Helaas. Dat zou ik graag anders zien.

Dit is nogal afgezaagd. Waarschijnlijk heeft iedereen dit. Je zou het leven niet als een last willen ervaren, natuurlijk niet. Maar vaak is het nu eenmaal zwaar: vrienden worden ziek, familieleden sterven, je hebt geldzorgen en je maakt je ongerust. De pandemie en haar bijverschijnselen hebben bij veel van ons hun sporen nagelaten. De toenemende hitte en droogte van de afgelopen zomers en daarna weer die hevige regenval waren angstaanjagend. De oorlog.

Waar gaat het heen?

Desalniettemin zou ik een vrolijk mens willen zijn.
Daarom juist.

Wat betekent dat precies? Een vrolijk mens? Wat betekent dat in het algemeen? En voor mij? Hoe wordt men zo? Kan men daar überhaupt iets voor doen? En zo ja, wat dan? Waarom schrijf ik eigenlijk 'men'?

Wat kan *ik* doen?

Waar zijn de obstakels?

En wat heb ik misschien allang gedaan?

Vrolijkheid is mij immers niet vreemd. Ik ken haar, op veel momenten, overigens ook uit mijn eigen teksten en mijn eigen werk – wat, maar dat terzijde, best grappig is.

Daarover gesproken.

Het echtpaar K. schrijft me dat ze toen ze in 1995 in

ondertrouw gingen een poosje moesten wachten bij de burgerlijke stand. Om de tijd te verdrijven lazen ze mijn column in het magazine van de *Süddeutsche Zeitung*, die op die bewuste dag een opmerkelijke titel had.

Vandaag leren wij: trouwen

Dat, schreven ze, hadden ze me altijd nog willen vertellen, omdat het zo'n ongelooflijk toeval was geweest. Maar nu was er iets anders gebeurd: hun afwasmachine was stukgegaan – en waarover ging het precies die dag in mijn column? Juist: over de kapotte vaatwasser bij *mij* thuis.

Dat kon geen toeval zijn. 'Uw columns en ons leven zijn door een mystieke draad verbonden.' Daar werden ze erg vrolijk van.

Lezer K. schrijft dat hij mijn *Brief aus dem Büro* leest, die ik één keer per maand kosteloos aan mijn abonnees stuur, en die hem 'bijna zonder uitzondering vrolijk stemt, met alle voordelen van dien'. Lezer L. bedankt me 'voor uw steeds weer opbeurende teksten'. Mevrouw F. meldt zich om te bedanken 'dat u zoveel mensen laat knikken, gniffelen, grinniken of ook in lachen uitbarsten en daarmee het leven beslist vrolijker en een beetje gelukkiger maakt!'

En vertelde een jonge vrouw me na een lezing in Leipzig niet hoe ze in de coronatijd in een piepkleine kamer in een studentenhuis woonde? Naast haar woonde een vriendin, die op een dag corona kreeg en toen zat opgesloten op zo'n negen vierkante meter, tussen een tafel, een stoel, een kast en een bed. Door de dunne wandjes hoorde ze op een avond haar vriendin huilen, het was bijna onverdraaglijk, en dus had ze mijn boek gepakt, *Ein Bär namens Sonn-*

tag, was ze op de gang voor de kamer van haar vriendin gaan zitten en heeft ze haar door de dichte deur het boek voorgelezen.

Na twee, drie bladzijden stopte het huilen.

Hoe is het mogelijk dat ik al tientallen jaren verhalen schrijf die andere mensen opvrolijken – zonder zelf een vrolijk mens te zijn? Hoe werkt dat, wat ik daar doe?

Dat interesseert me. Natuurlijk interesseert het me. Heel erg zelfs.

Op de keper beschouwd is het een vaag begrip, nietwaar? *Vrolijk*.

Het is merkwaardig hoe het woord ‘vrolijkheid’ in de meest uiteenlopende levenssituaties wordt gebruikt. Heeft het daarom zo aan kracht ingeboet en is het – met betekenissen overladen – praktisch betekenisloos geworden?

‘Vrolijk’ kan net zo goed slaan op iemand die gedronken heeft als op een zuidelijk landschap. De moppentapper zal net zo goed voor vrolijk doorgaan als een gedicht van Robert Gernhardt of een tekening van Sempé. Vrolijk is de clown, vrolijk is de kunst, *heiter* (helder/vrolijk) is in het vakjargon van de meteoroloog de hemel die voor minder dan een kwart met wolken is bedekt; de lachende lijkt vrolijk, vrolijk is een op de een of andere manier goedgehumid zijn. Als vrolijk gold wat een klasgenoot in mijn poesiealbum schreef:

Doe zoals de zonnewijzer: tel
de grauwe uren niet, de blije wel

Maar hebben we niet ook Poetin in een vrolijke toestand gezien, de killer, de massamoordenaar, de rancuneuze kleine burgerman, in een hartelijk samenzijn met Gerhard Schröder? En gold zelfs Görings vette grijns niet ooit als vrolijk, was het niet het toonbeeld van een vette jovialiteit die in een handomdraai in allesvernietigende wreedheid kan omslaan?

‘Gaat heen, joviale moordpens,’ schreef Thomas Mann na Görings zelfmoord. Overigens geldt Mann als een van de vrolijkste Duitse schrijvers, waartoe we natuurlijk ook Goethe zouden rekenen. En Schiller sowieso, aan wiens *Wallenstein* we tenslotte de uitspraak ‘Ernstig is het leven, vrolijk is de kunst’ hebben te danken. Ook Kleist, die zelf een einde aan zijn leven maakte, is door germanisten een auteur van de vrolijkheid genoemd, Nietzsche was het hoe dan ook. Daarover later meer.

Een groot thema, wie had dat gedacht?

Laten we nog eens klein beginnen, bij mij en bij dat woord. Want als ik zo graag een vrolijk mens wil zijn, dan moet ik het losmaken van het willekeurige en onnauwkeurige, dan moet ik begrijpen wat het betekent. Zou kunnen betekenen.

Dat ‘beroepen raden’ destijds... Waarom werd het ‘vrolijk’ genoemd? Waarom ervoeren we het ook zo?

In de uitzending werd veel gelachen. De mensen die moesten raden begaven zich op een dwaalspoor, ze zagen degene die voor hen zat aan voor iets wat hij niet was. En omdat wij, voor de tv, dankzij de getoonde informatie de waarheid kenden, wisten we van deze fouten. Dat was op zichzelf al grappig, en het werd nog grappiger door de zon-

derlinge, sluwe, komische vragen en door het commentaar van presentator Robert Lembke. Aan het eind, als alles was opgehelderd, werd er gebabbeld over het beroep van de gast, soms zag je een filmpje over zijn dagelijks leven. Hij lachte veel en mocht uiteindelijk het spaarvarken mee naar huis nemen.

Het lachen en het komische hoorden bij het vrolijke van de avond. Maar de centrale boodschap van de uitzending was een andere. Die luidde: dit is allemaal niet zo belangrijk. Het is een klein, ontspannen spelletje, geen grote show. Niemand wordt met veel bombarie geïntroduceerd, het is nooit luidruchtig in de ontspannen kring in de bepaald niet spectaculair ingerichte studio, waarin Lembkes foxterriër Struppi (en na zijn dood opvolger Jacky) het geld bewaakt dat men kan winnen. Het gaat niet om miljoenen, maar slechts om maximaal tien vijfmarkmunten. Het gaat om heel normale mensen en het soms buitengewoon interessante werk dat ze doen. Niemand *wil* werkelijk iets: het publiek hoeft niet te bulderen van het lachen. De mensen die raden hoeven ook niet per se succesvol te zijn, integendeel: als ze dat niet zijn, is het veel mooier.

Het gaat om vriendelijkheid, welwillendheid, om werkelijke interesse voor het werk van mensen die anders nooit op tv komen.

Het gaat om glimlachen, lichtheid, nonchalance.

Om vrolijkheid.